

KRITISKE ANALYSER

Af økonom, cand. Scient. Adm. Henrik Herløv Lund

www.henrikherloevlund.dk

herloevlund@mail.dk

NEOLIBERALISMEN HAR VÆRET ET DYRT BEKENDTSKAB FOR USA'S BEFOLKNING.

Intro: Siden 80'erne har en magtfuld højreorienteret ideologi - troen på rendyrket kapitalisme - domineret meget af den økonomiske politik og økonomiske tænkning i verden. Navnlig har denne økonomiske ideologi - neoliberalismen - domineret i USA, hvorfra den også i sin tid udsprang tilbage i 60'erne og 70'erne. Ideologien har hævdet, at uregulerede markeds kræfter ville bringe øget økonomisk dynamik og velstand. Men resultatet har været det stik modsatte: Nogle få i forvejen rige er blevet endnu mere velhavende, mens de fleste almindelige amerikaneres indkomster i de 30 år neoliberalismen har været fremherskende er stagneret eller direkte faldet, samtidig med, at velfærden er og de fælles offentlige goder er blevet slidt ned. Også den forjættede vækst udeblev, i stedet er den økonomiske vækstrate er faldet i forhold til årene, hvor keynesiansk økonomisk politik og satsning på opbygning af fælles velfærd var fremherskende. Og sidst, men ikke mindst førte troen på frie og uregulerede finansmarkeder i 2008 verden på randen af en økonomisk afgrund i form af finanskrisen. Neoliberalismen har således været de almindelige amerikanere et dyrt bekendtskab

Neoliberalismen.

Neoliberalismen – eller nyliberalismen som den kaldes på dansk – er herhjemme kendt som den vigtigste inspirationskilde for den tidligere VK – regerings økonomiske politik og fra CEPOS, men er oprindeligt udsprunget af den amerikanske højrefløj. Neoliberalismen er en ny variant af den klassiske liberalisme, men hvor den klassiske liberalisme primært var politisk orienteret og lagde vægt på sikringen af de borgerlige frihedsrettigheder, er neoliberalismen langt mere økonomisk orienteret og lægger vægt på styrkelsen af markedsøkonomi i forhold til staten.

Derfor er målet for neoliberalismen navnlig da også at rehabilitere markedet i forhold til velfærdsstaten ved at give markeds løsninger en mere fremtrædende plads i samfundsøkonomiens og på den offentlige sektors bekostning. For det første gennem størst mulig liberalisering af selve markedsøkonomien, for det andet ved at begrænse den statslige omfordeling (dvs. tilbageføre så meget som muligt af samfundsproduktet til den private sektor/markedet) og for det tredje ved at indføre markeds løsninger (privatisering og udlicitering) og markedsstyring i den offentlige sektor som sådan.

Neoliberalismens evige mantra har derfor været lovprisningen af markedet, som det der giver størst økonomisk effektivitet og dynamik – vel at mærke af sig selv (man taler om markedets blinde hånd, der bag om ryggen på de økonomiske aktører af sig selv skaber den bedst mulige, automatiske koordinering af alle de individuelle økonomiske beslutninger) i forhold til ” det tunge, bureaukratiske statslige/offentlige sektor”.

”FRI OS FOR STATEN” og ”PRIVAT I STEDET” har således i sidste ende den økonomisk politiske konklusion af nyliberalismen, hvorfor privatiseringer, afregulering og ned med skatten er faste temaer i nyliberalismens økonomisk politiske kagebog.

Nyliberalismens sejrs-march.

Nyliberalismen skyllede ind over og igennem økonomi verdenen, erhvervslivet og de store borgerlige højrepartier i 70'erne og 80'erne, navnlig i USA og Storbritannien. Det skete i et opgør med den socialdemokratiske orienterede keynesianske økonomisk teori og politik, hvis vanskeligheder under 70'erne stagflation benyttedes til et opgør fra højre hermed og til en revanchering af den rene og uregulerede markedsøkonomi i økonomisk teori og siden i økonomisk politik.¹

Den neoliberalistiske ideologi lovede at herved ville den økonomiske effektivitet og dynamik vokse og det frie marked ville sikre øget økonomisk vækst og voksende velstand til alle.

Teorierne herom fødtes i borgerlige ideologers og økonomers (fx von Hayek, Friedmann o.l.) hoveder, men omsattes igennem 70'erne i oprettelsen af et højreorienteret netværk af tænketanke, der så at sige i et ”kup indefra” overtog magten i det republikanske parti med det mål at overtage præsidentposten og siden magten i kongressen².

Med Reagans valg til præsident i USA i 1981 kom neoliberalismen til magten og dens program eksekveredes prompte. Alt i den offentlige sektor, der i USA kunne privatiseres, blev det under Reagan og Bush senior, og velfærdsordningerne blev brutalt skåret ned. Markedsøkonomien dereguleredes og liberaliseredes på alle områder.

Bill Clintons præsidentår ind imellem satse nok en stopper for yderligere udbygning heraf i denne periode, men heller ikke mere. Nyliberalismens dominans var så voldsom, at Clinton for at fastholde magten lod sig presse til at acceptere væsentlige dele af nyliberalismens program og respektere de heraf gennemførte samfundsforandringer på samme måde som senere Blair i England tog mange af Thatchers reformer til sig.

Efter Clinton genoptog det republikanske parti under George W. Bush igen en neoliberalistisk inspireret politik med liberalisering og frisættelse af finansmarkederne, privatisering og besparelser på den offentlige sektor samt omfordeling til de rige i form af omfattende skattelettelser til først og fremmest de mest velhavende.

---

¹) Jf. Lund, Henrik Herløv: Neoliberalisme og New Public Management – rehabilitering af markedet.

²) Jf. Clausen, Per: Ulighed i USA – naturfænomen eller klassekamp?

Et dyrt bekendtskab: Omfordeling til de rige og stigende ulighed.

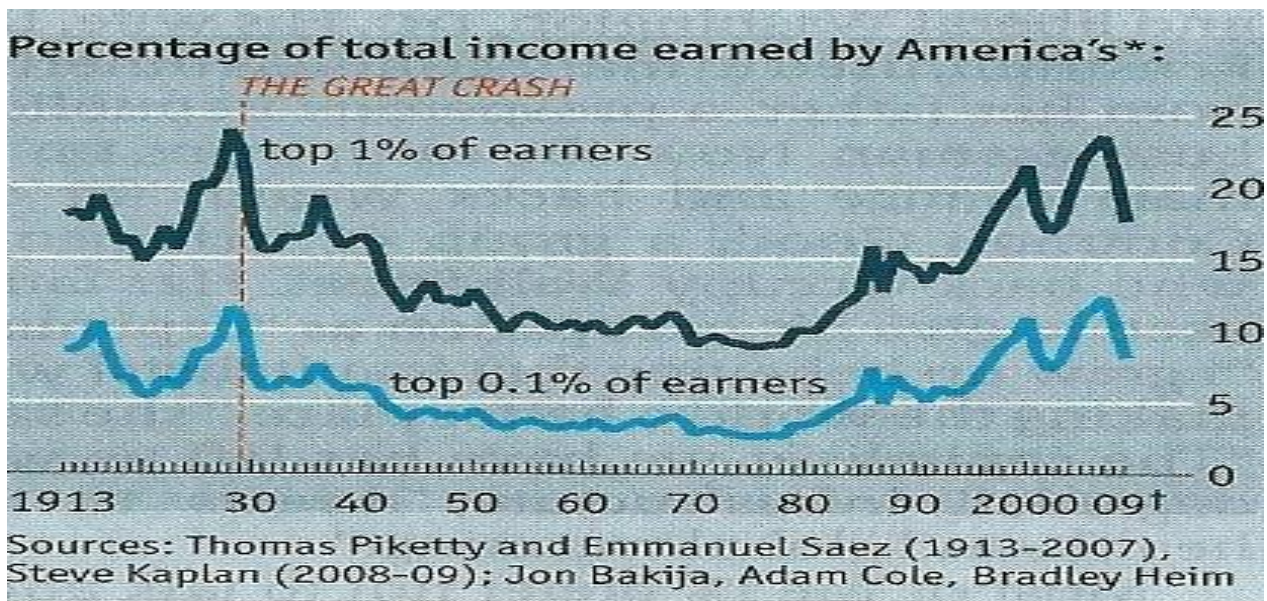
Men neoliberalismens løfter om øget økonomisk vækst og voksende velstand til alle har på ingen måde vist sig at modsvare de reelle resultater af denne økonomiske tænkning og politik.

Uligheden i USA er steget dramatisk under neoliberalismens regime og er nu lige så stor som før Franklin D. Roosevelts "New Deal"³. Den rigeste procent af amerikanerne tjente i slutningen af 1920'erne knap 24 procent af USA's indkomst.

Takket være New Deal og keynesianismen var denne andel lige før anden verdenskrig faldet til 18 procent. I kraft af velfærdsstaten blev denne andel i 60'erne og 70'erne yderligere bragt ned til 9 procent.

Men efter den nyliberalistiske epoke var skævheden genoprettet: Den rigeste procent tjener nu igen 22,9 procent af USA's indkomst.

Figur: Procentandel af samlet indkomst i USA tjent af 1 % respektive 0,1 % i USA.⁴

Og de rigeste 10 procent af den amerikanske befolkning tjener nu omkring halvdelen af de samlede indkomster i USA. Det er den højeste andel siden 1917.

Dette er naturligvis i høj grad gået ud over de fattige. Antallet af fattige har været stigende og udgør i dag 5 millioner⁵.

³) Jf. leder i Information: Greenspans oversete advarsel.

⁴) Kilde: The Economist, 21-27. Jan. 2012

⁵) Jf. Jarlner, Michael: Republikanerne i dyb krise. Politikken 5. Nov. 08

Den amerikanske drøm handler som bekendt om, at hvis man er dygtigt og flittig kan selv den fattigste i USA blive rig og mægtig. Realiteten er dog, at den sociale mobilitet i USA altid har været langt mindre end i fx indenfor den skandinaviske velfærdsmodel. Men i neoliberalismens epoke er skellene mellem rig og fattig steget kraft og har forvandlet denne drøm til en virkelighedsfjern myte. I dag er der mindre chancelighed i USA er der er i alle andre højtudviklede lande.⁶

Men det er ikke blot de fattige, der som neoliberalismen har forringet mulighederne for. Den har i det hele været et dyrt bekendtskab for også den amerikanske middelklasse. Hvor de rigeste 0,1 procent mellem 1971 og 2005 oplevede en indkomstvækst på 296 procent, har væksten i middelhustandens indkomst kun været på 13 procent⁷ frem til 2005. Siden finanskrisen er stagnationen vendt til direkte fald: Gennemsnitsindkomsten for en amerikansk husstand er faldet med over 7 pct. siden 2007.⁸

Langt de fleste almindelige amerikanere har i årene med neoliberalisme således oplevet stagnation eller endog et direkte fald i deres indkomst. Dette er ikke blot et fordelingspolitisk problem, men også et problem for hele den økonomiske udviklings bæredygtighed. Når så stor en del af den nationale indkomst går til så få, kunne væksten kun fortsætte i kraft af forbrug, finansieret af en stigende lånoptagelse og gæld.⁹

Velfærden slidt ned og rullet tilbage.

I modsætning til de gyldne løfter har virkeligheden således handlet om, at neoliberalismen sammen med dannede de økonomiske kriser i 70'erne og 80'erne og igen fra 2008 og den heraf følgende svækkelse af arbejderbevægelsen under stigende ledighed har været instrument for et borgerligt/arbejdsgiverfunderet angreb på og tilbagerulning af velfærdsstaten.

Angrebene på velfærdsstaten er især sket gennem underminering af det økonomiske grundlag for velfærden fra skattesiden. Navnlig under Reagan og igen under Bush er gennemførte omfattende skattelettelser, der navnlig er kommet de formuende og mest velhavende til gode. Beskatningen af de højeste indtægter er i dag meget lavere end den var for 30 år siden.¹⁰

---

⁶) Jf. Stiglitz, Josef: Mulighedernes land. Glemt det. Politiken 07.07.12. og Jf. Lykkeberg, Rune: Uligheden underminerer USA indefra. Information 02.11.12

⁷) Jf. leder i Information: Greenspans oversete advarsel.

⁸) Jf. Ullerup, Jørgen og Casper Dallhoff: Middelklassen truet af fallit. Jyllandsposten 25.0.12

⁹) Jf. Stiglitz: Josef: Højreorienteret politik truer global økonomi. Politiken 13.07.11

¹⁰) Jf. Lykkeberg, Rune: Uligheden underminerer USA indefra. Information 02.11.12

Resultatet heraf og af den bevidste privatiseringspolitik er naturligvis, at den fælles velfærd, den offentlige sektor er blevet udsultet og forsømt. For 20 år siden havde USA verdens femtebedste infrastruktur, i dag ligger landet på 25. pladsen. Det gælder ikke mindst det offentlige uddannelsessystem.¹¹

Resultatet af neoliberalismen i økonomisk tænkning og politik har handlet om tilbagerulning af arbejderbevægelse, velfærdsstaten og omfordeling.

Neoliberalisme har undermineret USA's økonomi.

Samtidig betød den økonomiske politik som bekendt også at markedsøkonomien blev frisat fra offentlig samfundsøkonomisk og pengepolitisk regulering.

Ikke mindst finansmarkederne blev liberaliseret. Statslig styring af penge og kreditpolitik blev nedtrappet og centralbankerne trak sig tilbage til rentefastsættelsen som deres kerneområde. Hermed blev fordelingen af lån og investeringer overladt til finanssektoren selv. Ligesom staten skruede ned på styring af samfundsøkonomien gennem finanspolitik og i stedet i højere grad lod markedskræfterne råde.

I pengepolitikken har dette betydet, at den primære drivkraft for fordeling af lån og kreditter nu er finansinstitutternes indtjening og her og nu gevinster. Men herved er kortsigtede og risikable transaktioner og spekulative investeringer blevet langt mere fremtrædende på bekostning af samfundsøkonomiske hensyn, ja også på bekostning af det øvrige erhvervsliv. Og den "frigjorte" kapitalismens kriseskabende tendenser fik igen friere spil og stærkere effekt.

Resultatet af at lade grådighed og spekulation få frit spil blev således finanskrisen. Hermed førte neoliberalismen hele det amerikanske samfund ud i økonomisk uføre, ja den globale økonomi ud i den største økonomiske krise siden 30'erne.

Samtidig har republikanernes økonomiske politik med kostbare krige samtidig med tilbagevendende pakker af mere eller mindre skattelettelser undergrav den amerikanske stats økonomi. Disse skattelettelser har man både under Reagan og Bush hævet ville "tjene sig selv ind" gennem øget økonomisk dynamik og vækst.

Men realiteten har naturligvis været at med fortsat store udgifter og faldende indtægter er underskuddet på de offentlige finanser i USA vokset og vokset. På 30 år er USA's statsgæld vokset fra lige under 1.000 milliarder dollars til over 16.000 milliarder dollars og ventes at stige til over 20.000 milliarder i 2016.¹²

Samtidig ligger USA's offentlige bruttogæld på omkring 105 % af BNP og statsunderskuddet udgør omkring 8,5 % af BNP. Begge dele er på niveau med eller værre end de mest gældsplagede eurolande.¹³

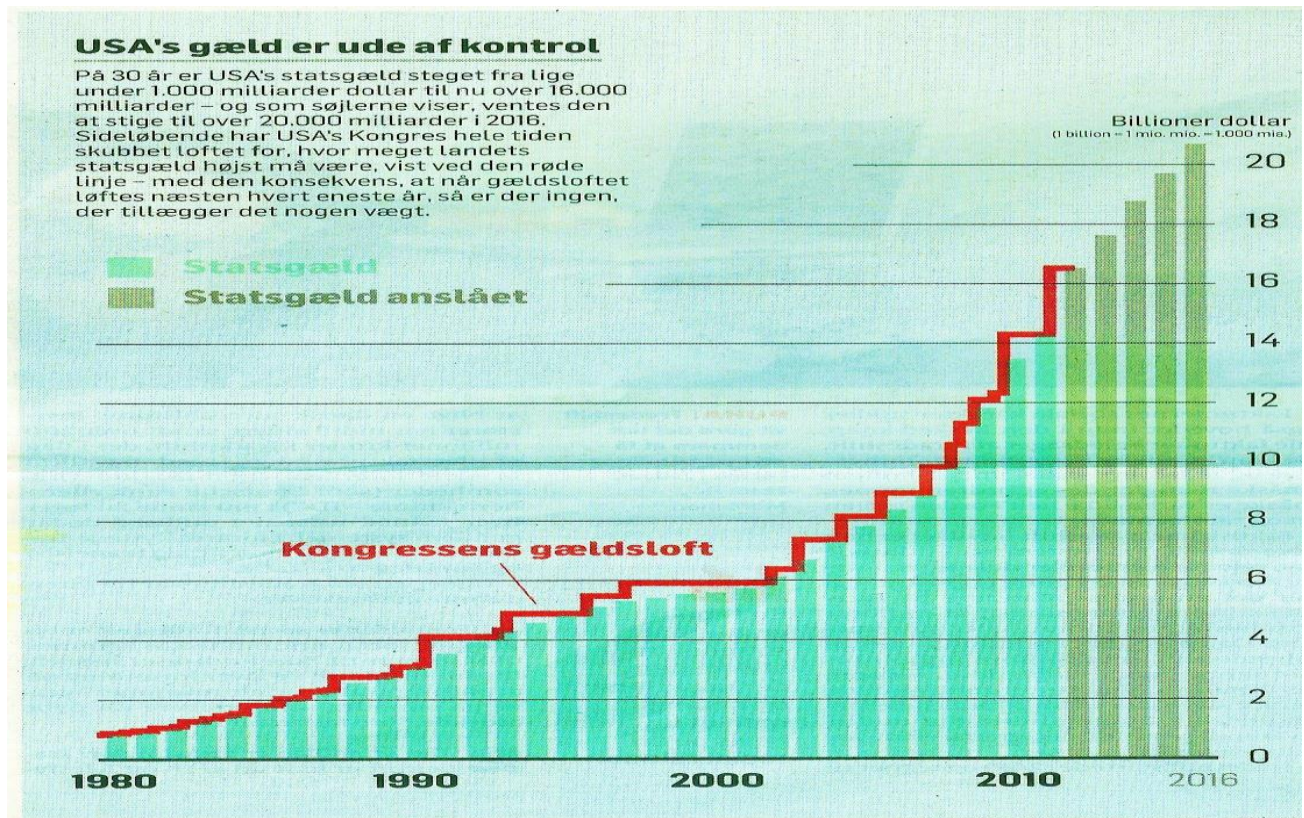
¹¹) Jf. Lykkeberg, Rune: USA i stykker. Information 27-28.10.12

¹²) Jf. Tett, Gillian: Finanspolitisk bungeejumping er en reel trussel mod USA. Financial Times bragt i Politiken Økonomi, 05.09.12

¹³) Jf. Jyllandsposten: Romneys sandhed. 19.07.12

Figur: USA offentlige gæld og gældsloft.¹⁴

Det kan ikke fortsætte, for på et tidspunkt vil långiverne miste tilliden til USA's økonomi og holde op med at købe flere amerikanske statsobligationer og så ramler bøtten. Derfor vil det være nødvendigt med en økonomisk genopretning. Men spørgsmålet er om det sker gennem nye angreb på velfærdsstaten og fordelingspolitikken eller om de rige igen må til lommerne, da det i høj grad er skattelettelse til dem, som har skabt problemet.

Fortsat neoliberalisme?

I denne forbindelse skal der ikke herske tvivl om, hvad Romney repræsenterer: Romney er finanskapitalens mand og vil som sådan tilgode de store finansinstitutioner og selskaber. Han står for meget af den samme politik som Bush med fastholdelse og udbygning af ufinansierede skattelettelse, hvilket ikke vil hjælpe USA ud af underskuddet, men kun tværtimod øge det. Hvilket selvfølgelig så skal betales gennem yderligere velfærdsbesparelser, som Romney også har talt om.

Både skattelettelse og velfærdsbesparelse vil selvsagt øge uligheden endnu mere.

Hvad Obama til gengæld står for er straks mere diffust. Obama har gennemført en fordelingspolitisk og sundhedsmæssigt godt Sundhedsreform og har holdt hånden under økonomien gennem en finanspakke.

¹⁴) Kilde: Tett, Gillian: Finanspolitisk bungejumping er en reel trussel mod USA. Financial Times bragt i Politiken Økonomi, 05.09.12

Obama taler også om, at skattelettelser må annulleres og de velhavende betale mere. Så langt så godt. Men Obama er først og fremmest en pragmatiker, som i den daglige politik har strakt sig vidt for at komme de stærkt højredrejede og uforsonlige republikanere i møde – for vidt er der nogen som synes. I forhold til Romney repræsenterer han dog under alle omstændigheder det mindst ringe alternativ.